

I

(Ψηφίσματα, συστάσεις και γνωμοδοτήσεις)

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

580^Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ,
12.7.2023 - 13.7.2023

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα
«Επανεξέταση της φορολογικής πολιτικής για την προστασία των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα και των
ευάλωτων ομάδων από τις αρνητικές επιπτώσεις της πράσινης μετάβασης»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2023/C 349/01)

Εισηγητής: ο κ. **Philip VON BROCKDORFF**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	25.1.2023
Νομική βάση	Άρθρο 52 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδιο τμήμα	Οικονομική και Νομισματική Ένωση, οικονομική και κοινωνική συνοχή
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	27.6.2023
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	12.7.2023
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	580
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	195/7/10

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) παρατηρεί ότι ο αντίκτυπος της πράσινης μετάβασης δεν θα είναι ομοιόμορφος σε ολόκληρη την ΕΕ και θα διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα, καθώς και μεταξύ διαφορετικών περιφερειών εντός των κρατών μελών. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη πρέπει να επιδείξουν προσοχή στις κοινωνικές προκλήσεις που θέτει η μετάβαση προκειμένου να ενισχύσουν τη νομιμότητά της, να διαφυλάξουν τη σταθερότητα και να αποτρέψουν τη λαϊκιστική αντιπολίτευση.

1.2. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι εκτιμήσεις επιπτώσεων που διενεργεί η Επιτροπή για την υποστήριξη διαφόρων νομοθετικών πράξεων σχετικών με την πράσινη μετάβαση υιοθετούν ως επί το πλείστον μια γενική ενωσιακή προοπτική, συχνά χωρίς το βάθος που απαιτείται για την προσέγγιση ανά χώρα και ανά περιφέρεια προκειμένου να υπάρξει επικέντρωση στον πιθανό αντίκτυπο στις τοπικές οικονομίες και κοινότητες (εξαιρέση αποτελεί η πρόταση οδηγίας για τη φορολόγηση της ενέργειας).

1.3. Η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης ότι μια πιο στοχευμένη ανάλυση θα πρέπει να παρέχει εξαιρετικά συναφή δεδομένα σχετικά με τα νοικοκυριά που επηρεάζονται από την πράσινη μετάβαση, καθιστώντας έτσι δυνατή τη λήψη καταλληλότερων μέτρων από τις κυβερνήσεις για τον μετριασμό των επιπτώσεων της εν εξελίξει διαδικασίας στα φτωχότερα και στα ευάλωτα νοικοκυριά.

1.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει δύο βασικούς κινδύνους που σχετίζονται με την πράσινη μετάβαση όσον αφορά τις αρνητικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις και, ειδικότερα: i) τις αυξανόμενες εισοδηματικές ανισότητες και ii) τη μετατόπιση των βιομηχανικών τομέων και των αντίστοιχων θέσεων εργασίας.

1.5. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την ανάγκη να επιδιωχθεί μια δίκαιη μετάβαση, ικανή να αντιμετωπίσει τόσο τις επιπτώσεις στην απασχόληση όσο και τις διανεμητικές επιπτώσεις της μετάβασης στην κλιματική ουδετερότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΟΚΕ ζητά αναδιανεμητικά μέτρα ικανά να κατευθύνουν τους χρηματοδοτικούς πόρους προς όφελος των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος και των ευάλωτων ομάδων, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός, αποφεύγοντας την περαιτέρω επιδείνωση των εισοδηματικών ανισοτήτων κατά τη διάρκεια της εν εξελίξει διαδικασίας.

1.6. Υπό την προϋπόθεση ότι η φορολογία που σχετίζεται με την πράσινη μετάβαση εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία των εθνικών δημοσιονομικών μέτρων προκειμένου να καταστεί η πράσινη μετάβαση πιο βιώσιμη και λιγότερο επαχθής για τα ασθενέστερα τμήματα του πληθυσμού.

1.7. Επομένως, κατά τη διάρκεια της μετάβασης, η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει τρεις συνιστώσες: εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» με συμπληρωματικά αναδιανεμητικά μέτρα για τη στήριξη των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος: στοχευμένη εισοδηματική στήριξη και χορήγηση εκπτώσεων φόρου για οικιακές συσκευές χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης. Η προσέγγιση αυτή θα συνέβαλε: i) στη στήριξη της αγοράς ηλεκτρικών οχημάτων ii) στην παροχή κινήτρων για την υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών στα σπίτια και iii) στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων (ομολογουμένως, η αναθεωρημένη οδηγία για τη φορολόγηση της ενέργειας⁽¹⁾ αποσκοπεί επίσης στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης με παράλληλη προστασία των ευάλωτων ομάδων). Για τα νοικοκυριά με το χαμηλότερο εισόδημα, τα οποία ενδέχεται να υπέχουν περιορισμένη φορολογική υποχρέωση και να μην επωφελούνται από εκπτώσεις φόρου, το συνιστώμενο βέλτιστο μέτρο είναι η εισοδηματική στήριξη.

1.8. Η ΕΟΚΕ πιστεύει επίσης ότι η διανομή κρατικών κουπονιών για αγορές και επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και προϊόντα θα μπορούσε να συμβάλει στη στήριξη των ευάλωτων ομάδων κατά τη διάρκεια της μετάβασης.

1.9. Η περίπτωση των εκπτώσεων φόρου που ισχύουν στις Κάτω Χώρες για ιδιώτες αγοραστές ηλεκτρικών οχημάτων αποτελεί χρήσιμο παράδειγμα παροχής κινήτρων για την αγορά φιλικών προς το περιβάλλον οχημάτων, με ταυτόχρονη μείωση των πιθανών στρεβλώσεων λόγω επιδοτήσεων οι οποίες συχνά ωφελούν τους προμηθευτές εις βάρος των καταναλωτών⁽²⁾.

1.10. Η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης ότι θα μπορούσε να διερευνηθεί η εμπειρία κρατών μελών, όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία, τα οποία έχουν εφαρμόσει χαμηλότερους συντελεστές ΦΠΑ για τα ενεργειακά αποδοτικά προϊόντα, τις ενεργειακά αποδοτικές τεχνολογίες και τις ανακαινίσεις κατοικιών με στόχο την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. Ωστόσο, ο ΦΠΑ δεν έχει εξ ορισμού προοδευτικό χαρακτήρα. Για τη δέουσα προσαρμογή της συγκεκριμένης προσέγγισης στα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, ενδέχεται να απαιτηθούν συνοδευτικά μέτρα, όπως η κατ' αποκοπή αποζημίωση, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η υιοθέτησή της από τα εν λόγω νοικοκυριά. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι ενεργειακές κοινότητες [οδηγία (ΕΕ) 2019/944⁽³⁾] και οι κοινότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας [οδηγία ΕΕ 2018/2001⁽⁴⁾] μπορούν να αποτελέσουν βασικό εργαλείο προκειμένου να βοηθηθούν οι πολίτες και οι ευάλωτες ομάδες να αντιμετωπίσουν την πράσινη μετάβαση.

1.11. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τον στρατηγικό ρόλο του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ). Αυτό το χρηματοδοτικό μέσο θα πρέπει να στοχεύει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης στις οικονομίες της ΕΕ, οι οποίες επί του παρόντος εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα ή τις δραστηριότητες έντασης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, και, κυρίως, στην εξομάλυνση της μετάβασης για τους εργαζομένους και τα νοικοκυριά που επηρεάζονται από την τρέχουσα αλλαγή.

1.12. Όπως έχει ήδη επισημανθεί σε προηγούμενες γνωμοδοτήσεις, η ΕΟΚΕ παρατηρεί ότι το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, παρότι είναι στρατηγικό, ενδέχεται να μην επαρκεί για τη στήριξη των συνεχιζόμενων οικονομικών αλλαγών και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να συμπληρωθεί από ένα επαρκώς χρηματοδοτούμενο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα.

(1) Οδηγία 2003/96/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 2003, σχετικά με την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας (ΕΕ L 283 της 31.10.2003, σ. 51).

(2) Οι Κάτω Χώρες παρέχουν κίνητρα για την αγορά φιλικών προς το περιβάλλον οχημάτων. Σύμφωνα με έκθεση της οργάνωσης «The Climate Group», διατίθενται επιδοτήσεις ύψους έως 4 000 ευρώ για την αγορά ή τη χρηματοδοτική μίσθωση καινούργιων ηλεκτρικών επιβατικών αυτοκινήτων με συσσωρευτές και 5 000 ευρώ για τα ημιφορτηγά. Προβλέπονται επίσης ανταγωνιστικά φορολογικά κίνητρα, όπως τα χαμηλά τέλη κυκλοφορίας (MRB), η μη επιβολή φόρου επί της αγοράς (BPM) και η μη επιβολή φόρου για ιδιωτική χρήση/προσωπικό όφελος. Βλέπε Netherlands: Taking action on zero emission vehicles.

(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ (ΕΕ L 158 της 14.6.2019, σ. 125).

(4) Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (ΕΕ L 328 της 21.12.2018, σ. 82).

2. Εισαγωγή και πλαίσιο

2.1. Η πράσινη μετάβαση αποτελεί τεράστια πρόκληση για την ΕΕ και για τις μελλοντικές γενιές, ιδίως τη στιγμή που ο παρατεταμένος πόλεμος στην Ουκρανία προκαλεί οικονομική αβεβαιότητα τόσο εν γένει όσο και ειδικότερα στον τομέα της ενέργειας. Για την επιτυχία της μετάβασης, η ΕΟΚΕ κρίνει αναγκαία την κοινωνική συναίνεση, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν εφαρμοστούν αποτελεσματικά μέτρα στήριξης σε ολόκληρη την ΕΕ και αποτραπεί η λαϊκιστική αντιπολίτευση.

2.2. Η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει ότι η Πράσινη Συμφωνία αύξησε τον στόχο της ΕΕ για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 από 40 % σε τουλάχιστον 55 % σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, θέτοντας ταυτόχρονα τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050.

2.3. Η δέση μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 % περιλαμβάνει μια σειρά προτάσεων πολιτικής για την επίτευξη του εν λόγω στόχου με ορίζοντα το 2030, σχετικά με τις οποίες η ΕΟΚΕ επιθυμεί να παρουσιάσει τη συμβολή της στην προώθηση μιας πράσινης μετάβασης η οποία, αφενός, θα είναι πλήρως κατανοητή και κοινή για όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς και, αφετέρου, όχι υπερβολικά επιζήμια για τα νοικοκυριά και τις ευάλωτες ομάδες.

2.4. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η πράσινη μετάβαση θα αποφέρει σημαντικά και πολυαναμενόμενα οφέλη σε ολόκληρη την ΕΕ, η παρούσα γνωμοδότηση επικεντρώνεται στις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις της εν εξελίξει πράσινης μετάβασης βραχυπρόθεσμα, με ιδιαίτερη έμφαση στον κοινωνικό αποκλεισμό και στις εισοδηματικές ανισότητες, και ζητά μια δίκαιη μετάβαση που θα είναι αναλογική προς τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και τις ευάλωτες ομάδες.

3. Γενικές και ειδικές παρατηρήσεις

3.1. Η ΕΟΚΕ παρατηρεί ότι οι επιπτώσεις της πράσινης μετάβασης δεν θα είναι ομοιόμορφες σε ολόκληρη την ΕΕ αλλά, αντιθέτως, θα διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα, ή ακόμη και μεταξύ διαφορετικών περιφερειών και περιοχών εντός των κρατών μελών, ανάλογα με διάφορες οικονομικές και κοινωνικές μεταβλητές.

3.2. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι περιφέρειες με υψηλή εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα είναι και θα είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στον αντίκτυπο της μετάβασης και σε πιθανές απώλειες θέσεων εργασίας. Ως εκ τούτου, η αντίδραση που απαιτείται για τη στήριξη της κοινωνικής συνοχής πρέπει να είναι αρκετά διαφοροποιημένη μεταξύ των κρατών μελών, ή ακόμη και από περιφέρεια σε περιφέρεια, με βάση τα διαφορετικά τοπικά πλαίσια, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι η αναθεωρημένη οδηγία για τη φορολόγηση της ενέργειας προτείνει μια «μεταβατική» περίοδο και παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να απαλλάσσουν τα εύαλωτα νοικοκυριά από τη φορολογία στον τομέα της θέρμανσης για περίοδο 10 ετών μετά την εφαρμογή της αναθεώρησης του φόρου.

3.3. Από μεθοδολογική άποψη, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι εκτιμήσεις επιπτώσεων που διενεργεί μέχρι στιγμής η Επιτροπή υιοθετούν ως επί το πλείστον μια γενική ενωσιακή προοπτική, χωρίς το βάθος που απαιτείται για μια προσέγγιση ανά χώρα και ανά περιφέρεια, ικανή να επικεντρωθεί στον πιθανό αντίκτυπο της μετάβασης στις τοπικές οικονομίες και κοινότητες. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόταση οδηγίας για τη φορολόγηση της ενέργειας αποτελεί εξαίρεση, διότι είχε προβλεφθεί βάσει στοχευμένης μικροανάλυσης η οποία θα πρέπει να επικρατήσει ευρύτερα κατά την εφαρμογή της Πράσινης Συμφωνίας.

3.4. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι μια πιο στοχευμένη ανάλυση, ικανή να λαμβάνει πλήρως υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες, θα ήταν χρήσιμη για την παροχή πολύτιμων πληροφοριών, ιδίως όσον αφορά τα νοικοκυριά που επηρεάζονται από την πράσινη μετάβαση, καθιστώντας έτσι δυνατή τη λήψη κατάλληλων μέτρων από τις κυβερνήσεις για τον μετριασμό των επιπτώσεων της εν εξελίξει διαδικασίας στα φτωχότερα νοικοκυριά και στις ευάλωτες ομάδες που θα αντιμετωπίσουν τις πλέον κρίσιμες επιπτώσεις.

3.5. Η ΕΟΚΕ είναι της άποψης ότι υπάρχουν δύο βασικοί κίνδυνοι που σχετίζονται με την πράσινη μετάβαση όσον αφορά τις αρνητικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις: i) οι αυξανόμενες εισοδηματικές ανισότητες και ii) η μετατόπιση των βιομηχανικών τομέων και των αντίστοιχων θέσεων εργασίας.

3.6. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η μετάβαση προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή, είναι ιδιαίτερα δύσκολη για τα νοικοκυριά και τις κοινότητες χαμηλού εισοδήματος, ιδίως στις περιφέρειες όπου το επίπεδο ανάπτυξης υστερεί σε σχέση με τις αστικές περιοχές. Ως εκ τούτου, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες που εκφράστηκαν ανωτέρω, είναι υψίστης σημασίας η μετάβαση να υποστηρίζεται από κατάλληλο φάσμα δημοσιονομικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδοτικής στήριξης.

3.7. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ θα ήθελε να επισημάνει πιθανές πρόσθετες επιβαρύνσεις για τα ασθενέστερα τμήματα του πληθυσμού εξαιτίας της μετάβασης, ιδίως όσον αφορά τις τιμές των βασικών προϊόντων που θα μπορούσαν να αυξηθούν σημαντικά κατά τη διάρκεια της μεταβατικής διαδικασίας. Η μετάβαση θα μπορούσε πράγματι να αυξήσει τις τιμές της ενέργειας και των καυσίμων για εκείνους που δυσκολεύονται περισσότερο να αντεπεξέλθουν, δεδομένου ότι συνυπολογίζεται το υψηλότερο κόστος του άνθρακα. Ο αντίκτυπος αυτός προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στο τρέχον μακροοικονομικό πλαίσιο, όπου νωρίτερα εφέτος τα ποσοστά πληθωρισμού ήταν υψηλά σε αρκετά κράτη μέλη⁽⁵⁾.

(5) Το ποσοστό πληθωρισμού επιβραδύνθηκε κατά τις τελευταίες εβδομάδες.

3.8. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ υποστηρίζει την ανάγκη να επιδιωχθεί μια δίκαιη μετάβαση που θα αντιμετωπίζει τόσο τις επιπτώσεις στην απασχόληση όσο και τις διανεμητικές επιπτώσεις της μετάβασης στην κλιματική ουδετερότητα. Μια τέτοια προσέγγιση θα πρέπει να θεωρείται αναπόσπαστο μέρος του πλαισίου πράσινης μετάβασης και όχι μόνο συμπληρωματικό διορθωτικό μέτρο.

3.9. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την ανάγκη αναδιανεμητικών μέτρων που θα καθιστούν δυνατή τη διοχέτευση των χρηματοδοτικών πόρων στην παροχή βοήθειας σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και σε ευάλωτες ομάδες, με στόχο την αποτροπή του κοινωνικού αποκλεισμού και την επιδείνωση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να λάβουν τη μορφή περιβαλλοντικής φορολογίας με βάση την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», σύμφωνα με την οποία τα εισοδήματα που υπερβαίνουν ένα καθορισμένο όριο καταβάλλουν υψηλότερα τέλη για την κατανάλωση ενέργειας υψηλής έντασης άνθρακα.

3.10. Υπό την προϋπόθεση ότι, με βάση την αρχή της επικουρικότητας, η φορολογία που σχετίζεται με την πράσινη μετάβαση εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία των φορολογικών μέτρων που εγκρίνονται σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να καταστεί η πράσινη μετάβαση πιο βιώσιμη και λιγότερο επαχθής ες συνέπειες για τις ευάλωτες κατηγορίες, αποφεύγοντας ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις που συχνά συνδέονται με περιβαλλοντικούς φόρους.

3.11. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η δημοσιονομική πολιτική κατά τη διάρκεια της μετάβασης θα πρέπει να περιλαμβάνει τρεις συνιστώσες: εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» με συμπληρωματικά αναδιανεμητικά μέτρα για τη στήριξη των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος· στοχευμένη εισοδηματική στήριξη· και χορήγηση εκπτώσεων φόρου για οικιακές συσκευές χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης. Η προσέγγιση αυτή θα συνέβαλε: i) στη στήριξη της αγοράς ηλεκτρικών οχημάτων· ii) στην παροχή κινήτρων για την υιοθέτηση πράσινων τεχνολογιών στα σπίτια· και iii) στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι η αναθεωρημένη οδηγία για τη φορολόγηση της ενέργειας αποσκοπεί επίσης στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης με παράλληλη προστασία των ευάλωτων ομάδων. Για τα νοικοκυριά με το χαμηλότερο εισόδημα, τα οποία ενδέχεται να υπέχουν περιορισμένη φορολογική υποχρέωση και να μην επωφελούνται από εκπτώσεις φόρου, το συνιστώμενο βέλτιστο μέτρο είναι η εισοδηματική στήριξη.

3.12. Η ΕΟΚΕ πιστεύει επίσης ότι η διανομή κρατικών κουπονιών για επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και αγορές πράσινων προϊόντων θα μπορούσε να συμβάλει στη στήριξη των ευάλωτων ομάδων κατά τη διάρκεια της μετάβασης.

3.13. Τα φορολογικά μέτρα που ισχύουν στις Κάτω Χώρες για ιδιώτες αγοραστές ηλεκτρικών οχημάτων αποτελεί χρήσιμο παράδειγμα παροχής κινήτρων για την αγορά φιλικών προς το περιβάλλον οχημάτων νέας γενιάς, με μείωση των πιθανών στρεβλώσεων λόγω ευρύτερα διαδεδομένων επιδοτήσεων. Η προσέγγιση της φιλικής φορολόγησης των ηλεκτρικών οχημάτων στις Κάτω Χώρες επεκτείνεται επίσης στα τέλη ταξινόμησης και κυκλοφορίας, ολοκληρώνοντας ένα ευνοϊκό νομικό πλαίσιο. Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπτώσεις φόρου θα μπορούσαν να εστιάζονται ειδικά στα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος του πληθυσμού, τα οποία αναμένεται να αντιμετωπίσουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες κατά τη μετάβαση προς τις πράσινες τεχνολογίες.

3.14. Η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης ότι η εμπειρία κρατών μελών όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία, τα οποία έχουν εφαρμόσει χαμηλότερους συντελεστές ΦΠΑ για τα ενεργειακά αποδοτικά προϊόντα, τις ενεργειακά αποδοτικές τεχνολογίες και τις ανακαινίσεις κατοικιών με στόχο την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, θα μπορούσε να διερευνηθεί και να βελτιωθεί περαιτέρω. Ωστόσο, ο ΦΠΑ δεν έχει εξ ορισμού προοδευτικό χαρακτήρα. Για τη δέουσα προσαρμογή της συγκεκριμένης προσέγγισης στα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, ενδέχεται, συνεπώς, να απαιτηθούν συνοδευτικά μέτρα, όπως η κατ' αποκοπή αποζημίωση, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η υιοθέτησή της από τα εν λόγω νοικοκυριά.

3.15. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, η οποία δεν μπορεί να υποτιμηθεί. Αυτό το χρηματοδοτικό μέσο θα πρέπει να στοχεύει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης στις οικονομίες της ΕΕ οι οποίες επί του παρόντος εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τους πόρους και το πεδίο εφαρμογής του. Ως εκ τούτου, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης θα πρέπει να συμπληρωθεί από ένα δεόντως χρηματοδοτούμενο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα, όπως συνιστάται στη γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Χρηματοδότηση του Ταμείου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή από το Ταμείο Συνοχής και το Μέσο Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (7).

3.16. Όπως έχει ήδη επισημάνει στην προηγούμενη γνωμοδότησή της με θέμα *Δανειακή διευκόλυνση του δημόσιου τομέα και τροποποίηση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης* (6), η ΕΟΚΕ παρατηρεί ότι το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, αν και σημαντικό, ενδέχεται να μην επαρκεί για τη στήριξη των συνεχιζόμενων οικονομικών αλλαγών όσον αφορά τους πόρους και το πεδίο εφαρμογής του. Ως εκ τούτου, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης θα πρέπει να συμπληρωθεί από ένα δεόντως χρηματοδοτούμενο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα, όπως συνιστάται στη γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα *Χρηματοδότηση του Ταμείου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή από το Ταμείο Συνοχής και το Μέσο Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (7).

(6) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη δανειακή διευκόλυνση του δημόσιου τομέα στο πλαίσιο του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης» [COM(2020) 453 final — 2020/0100 (COD)] και «Τροποποιημένη πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης» [COM(2020) 460 final — 2020/0006 (COD)] (ΕΕ C 429 της 11.12.2020, σ. 240).

(7) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Χρηματοδότηση του Ταμείου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή από το Ταμείο Συνοχής και το Μέσο Ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (ΕΕ C 486 της 21.12.2022, σ. 23).

3.17. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι στόχος ενός τέτοιου πρόσθετου ταμείου θα πρέπει να είναι η προστασία των ατόμων με χαμηλό εισόδημα και των ευάλωτων ομάδων από τις δυσμενείς επιπτώσεις της μετάβασης, υπό την προϋπόθεση ότι το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα θα συνδυαστεί με ορθές πρακτικές που αποσκοπούν στην αποφυγή οποιασδήποτε διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων. Ταυτόχρονα, η ΕΟΚΕ προειδοποιεί ότι, στο πλαίσιο της τρέχουσας οργάνωσης και χρηματοοικονομικής ικανότητας του (χωρίς καν να αναφερθεί η αναβολή της εφαρμογής του κατά ένα έτος), το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα είναι απίθανο να επαρκέσει για την αποτελεσματική στήριξη των πλέον ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού, όπως έχουν ήδη επισημάνει διάφοροι ενδιαφερόμενοι φορείς. Για παράδειγμα, το κόστος της μετάβασης από τα παραδοσιακά στα ηλεκτρικά οχήματα, χωρίς φορολογικά κίνητρα ή οικονομική στήριξη (*), θα μπορούσε να αποδειχθεί υπερβολικά δαπανηρό και, ως εκ τούτου, δυσβάσταχτο για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και τα ευάλωτα νοικοκυριά.

3.18. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ προτείνει στις αρμόδιες αρχές, σε ευρωπαϊκό και τοπικό επίπεδο, να αναπτύξουν κατάλληλες δημοσιονομικές πολιτικές για τον μετριασμό των αρνητικών συνεπειών της μετάβασης, χωρίς να υπονομεύονται τα κίνητρα για αλλαγές που απαιτούνται από τη μεταβατική διαδικασία όσον αφορά τις πράσινες επενδύσεις και την κατανάλωση. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι οι εν λόγω μηχανισμοί θα πρέπει να συνοδεύονται από μέτρα για την εξασφάλιση της διακυβέρνησης χωρίς αποκλεισμούς και της ενεργού συμμετοχής όσων επηρεάζονται περισσότερο από την πράσινη μετάβαση. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι η αναθεωρημένη οδηγία για τη φορολόγηση της ενέργειας περιλαμβάνει μεταβατικές περιόδους για τη φορολόγηση επιλεγμένων προϊόντων ή επενδύσεων με σκοπό τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας.

3.19. Η ΕΟΚΕ θα ήθελε να υπενθυμίσει σε όλα τα θεσμικά όργανα που συμμετέχουν στην πράσινη μετάβαση τη σημασία του κοινωνικού διαλόγου και της επωφελούς συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών σε ευρωπαϊκό, εθνικό, τομεακό και περιφερειακό επίπεδο. Ο κοινωνικός διάλογος διαδραματίζει κείμενο ρόλο στη διαχείριση και τη διευκόλυνση του πράσινου μετασχηματισμού, διασφαλίζοντας την ευρεία συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών και, ταυτόχρονα, προστατεύοντας τις ευάλωτες ομάδες και τα επίπεδα απασχόλησης σε ολόκληρη την ΕΕ.

3.20. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες υπάρχουν ήδη προοδευτικά συστήματα φορολόγησης, στοχευμένα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και κατάλληλοι μηχανισμοί κοινωνικού διαλόγου και, ως εκ τούτου, η υιοθέτηση και η περαιτέρω ενίσχυση τέτοιων πολιτικών θα μπορούσε να βασιστεί στις υφιστάμενες ορθές πρακτικές και να αποδειχθεί πολύ χρήσιμο εργαλείο για την αποτροπή της περαιτέρω διεύρυνσης των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού.

3.21. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ακράδαντα ότι η ευρεία κατανόηση, καθώς και η πολιτική και κοινωνική αποδοχή των πολιτικών για το κλίμα στις ευρωπαϊκές χώρες θα ευνοήσουν μια ισχυρότερη και καλύτερη πράσινη μετάβαση, η οποία, αντιθέτως, κινδυνεύει να χάσει τόσο τη νομιμότητα όσο και την ισχύ της, σε περίπτωση που η επιβάρυνση και οι δυσμενείς επιπτώσεις της είναι δυσανάλογα επαχθείς για τα φτωχότερα νοικοκυριά.

3.22. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΟΚΕ τονίζει ότι οι κυβερνήσεις, σε διαβούλευση με την κοινωνία των πολιτών, θα πρέπει να προσπαθήσουν να μειώσουν τον αντίκτυπο της πράσινης μετάβασης στην απασχόληση στις περιοχές της ΕΕ που πλήττονται περισσότερο, επίσης μέσω στοχευμένων και καινοτόμων πολιτικών για την αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης για τους εργαζομένους σε βιομηχανίες υψηλών ανθρακούχων εκπομπών.

3.23. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τον κίνδυνο αύξησης των περιφερειακών ανισοτήτων, λόγω της διαδικασίας πράσινης μετάβασης, μεταξύ των πιο προηγμένων οικονομιών της ΕΕ και εκείνων που εξακολουθούν να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από βιομηχανίες υψηλής έντασης άνθρακα. Στο ίδιο πνεύμα, ενδέχεται επίσης να επιδεινωθούν οι ανισότητες και οι ανταγωνιστικές αποκλίσεις στις διάφορες χώρες μεταξύ των αστικών περιοχών, αφενός, και των περιφερειακών, αγροτικών και απομακρυσμένων περιοχών, αφετέρου.

3.24. Η ΕΟΚΕ είναι της άποψης ότι η πράσινη μετάβαση απαιτεί την υλοποίηση των κλιματικών στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και την ταυτόχρονη επιδίωξη του θεματολογίου κοινωνικής δικαιοσύνης του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Η πράσινη μετάβαση συνεπάγεται διαρθρωτικές αλλαγές (με αναμενόμενες αλλαγές τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο). Για να είναι επιτυχής, η μετάβαση αυτή πρέπει να συνοδεύεται από κοινωνικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επενδύσεων που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της κλιματικής ουδετερότητας και στην επίτευξη μιας μετάβασης που θα ευνοεί τις δυναμικές και ανταγωνιστικές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις οι οποίες είναι σε θέση, για παράδειγμα, να δημιουργήσουν πράσινες θέσεις εργασίας και να αποφέρουν οικονομική ανάπτυξη.

3.25. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της ενισχυμένης συνεργασίας σε ολόκληρη την ΕΕ, η οποία θα πρέπει να αναπτυχθεί βάσει αποτελεσματικού πολιτικού και κοινωνικού διαλόγου, με στόχο τη χάραξη συνοδευτικών οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών για τη στήριξη της εν εξελίξει μετάβασης, προσαρμόζοντάς την δεόντως στις διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες των ενδιαφερόμενων κοινοτήτων.

(*) Joanna Gill, Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost? (Το νέο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα της Ευρώπης μπορεί να προστατέψει τους φτωχούς από το αυξανόμενο κόστος του άνθρακα;), Reuters, Δεκέμβριος 2022.

3.26. Μια τέτοια συνεργατική προσέγγιση θα πρέπει να υιοθετηθεί και όσον αφορά τις ευρωπαϊκές χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΕ, προκειμένου να αποφευχθεί η μετατόπιση των επιχειρήσεων και των θέσεων εργασίας σε χώρες που δεν επιδιώκουν μια πιο πράσινη και πιο βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, όπως αυτή που επιζητά η ΕΕ. Αυτό μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην εσωτερική αγορά, καθώς και στην ίδια την πράσινη μετάβαση, από την άποψη τόσο της μειωμένης αποτελεσματικότητας όσο και των ενισχυμένων δυσμενών επιπτώσεων στα ασθενέστερα τμήματα του πληθυσμού.

3.27. Η ΕΟΚΕ ζητά επίσης από τα κράτη μέλη να αναλάβουν περαιτέρω δράση για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής, καθώς και για την αποτροπή της κατάχρησης δημόσιων πόρων, εξασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο πρόσθετους πόρους για τη χρηματοδότηση των διανεμητικών μέτρων προς στήριξη της μετάβασης.

3.28. Τέλος, η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι ενεργειακές κοινότητες [οδηγία (ΕΕ) 2019/944] και οι κοινότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας [οδηγία (ΕΕ) 2018/2001] μπορούν να αποτελέσουν βασικό εργαλείο προκειμένου να βοηθηθούν οι πολίτες και οι ευάλωτες ομάδες να αντιμετωπίσουν την πράσινη μετάβαση. Οι κοινότητες αυτές μπορούν να λάβουν οποιαδήποτε νομική μορφή (ενώσεις, συνεταιρισμοί, συμπράξεις, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις ή μικρομεσαίες επιχειρήσεις), διευκολύνοντας τους πολίτες τους, μαζί με άλλους παράγοντες της αγοράς, να συνεργάζονται και να επενδύουν από κοινού σε ενεργειακά αγαθά. Αυτό θα μπορούσε να συμβάλει σε ένα ενεργειακό σύστημα περισσότερο απαλλαγμένο από ανθρακούχες εκπομπές και πιο ευέλικτο, καθώς οι ενεργειακές κοινότητες μπορούν να επιτρέψουν στους πολίτες να έχουν πρόσβαση σε όλες τις κατάλληλες αγορές ενέργειας υπό ίσους όρους ανταγωνισμού με άλλους παράγοντες, με μείωση του ενεργειακού τους κόστους ή ακόμη και με άντληση πιθανών εσόδων.

Βρυξέλλες, 12 Ιουλίου 2023.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Oliver RÖPKE